

APRÓ KÖZLEMÉNYEK

Geréb László erdélyi püspök első miséje 1498-ban.

Az erdélyi káptalan gyulafejevári levéltárában ma is meg van az a jegyzék, melyet Maksai Gergely káptalani segédőr a székesegyház öltönyeiről és kincstárában őrzött drága fölszereléseiről 1531-ben összeállított. Benne egy aranyszövetű vecsernye-köpeny (pluviale) is van, melyet vingárdi Geréb László erdélyi püspök első miséje alkalmából V. László királytól kapott ajándékba.¹

Mivel Geréb László hosszú időn át úgy szerepelt, mint a ki erdélyi püspöki állásának elnyerése előtt már huzamosabb ideig budai prépost is volt s így ha nem is öreg, de mindenesetre meglelt férfikorában lett erdélyi püspök, ez az adat semmi meglepőt nem tartalmazott. A múlt század végén (1898-ban) azonban a vatikáni levéltárból olyan adatok kerültek elő, melyekből kitűnt, hogy Geréb László, midőn 1476 szeptember 25-ikén unokabátyja, Mátyás király hathatós támogatása révén az egrí püspöki székhelyre áthelyezett Veronai Gábor ferenczrendi szerzetes örökébe lépett és erdélyi püspök lett, még csak 24 éves klerikus volt s tonzurával is alig birt. E díszes állásnak elnyerése előtt tehát nem hogy budai prépost lett volna, hanem még a misés papságot megelőző egyházi négy kisebb rendet sem vette föl. Ezért kénytelen a szentszék midőn Gerébet Erdély főpásztorává teszi, úgy intézkedni, hogy a négy kisebb s a három nagyobb egyházi rend föl vételét kötelességévé teszi s meghagyja neki, hogy huszonhét éves korában magát püspökké is szenteltesse.² Ekként Geréb László, a ki 1476-ban csak 24 éves ifjú volt, V. László korában még csecsemő lehetett s így e korban sem nem misézhetett, sem a királytól első miséje alkalmából ajándékban nem részesülhetett.

E szerint Maksai jegyzéke olyképpen módosítandó, hogy az említett ajándék nem V. Lászlótól, hanem a püspök unokabátyjától, Mátyástól ered, mint a kinek uralkodása alatt lett Geréb erdélyi püspök s érte el a kánoni törvények által az egyházi rendek felvételére előírt életkort.

¹ Szeredai: Series episcoporum Transilvaniae 167. l. Beke Antal: Az erdélyi káptalan levéltára Gyulafejevárt 1094. sz. a.

² A *Történelmi Tár* 1899. évi. 14. l.

Az esztergomi érseki könyvtár L. II. 3. jelzet alatt azonban egy mise-könyvet őriz, melynek egykorú bejegyzése e feltevésünket is halomra dönti. E könyv egykori tulajdonosa Megyericsei János, kolozsi főesperes, erdélyi kanonok és Geréb püspök kedvencz titkára ugyanis a július 22-iki részhez sajátkezűleg a következő bejegyzést tette: „*Hoc die Reverendissimus D. Ladislaus Gereb, episcopus Transylvaniensis Albae-Juliae primitias cecinit 1498.*“

E hiteles bejegyzésből tehát kitűnik, a mit még föltenni sem mertünk volna, hogy Geréb László, a ki már 1476-ik év óta ült Erdély főpásztori székében, csak *huszonkét évi püspöki működése után szánta magát arra, hogy 1498 július 22-ikén első miséjét elmondja* s addig egyetlenegyszer sem járult az Úr oltárához.

Ezek után érthető lesz Maksai jegyzéke is. László alatt ugyanis nem V. László, hanem II. Ulászló magyar király értendő, a ki megragadta az alkalmat, hogy Geréb Lászlót, ki őt több ízben kisegítette pénz-zavarából s kinek ő állandó adósa volt, életének e nevezetes napján üdvözlje s neki ajándékkal kedveskedjék.

Nyílt kérdés azonban, hogy fölszenteltette-e már előbb magát Geréb püspök papnak, vagy csak életkorának haladtával mutatkozó testi fogyatkozásai érlelték meg benne azt az elhatározást, hogy huszonkét évi püspökösködés után végre is fölszenteltesse magát? Biztos feleletet e kérdésre nem adhatunk. De tény, hogy Geréb püspök nevéhez az 1476—1498 közti évekből egyetlen püspöki funkció elvégzésének emléke sem fűződik. Voltak Geréb püspöknek bőven coadiutorai s e segédpüspökök a nagy kiterjedésű egyházmegye lelki szükségletéről gondoskodtak.

Geréb László a grand seigneur, fényes állását kellően betöltöttnek vélte, ha a királyi udvar ünnepélyein részt vesz s ott ő, kinek a királytól az utolsó erdélyi kurta nemesig oly sok adósa volt, mint pápai követ feltűnő fényvel reprezentál. Célját el is érte, mert e kiváló udvaronc főpapot bokros (?) érdemeiért, adósa, II. Ulászló 1501-ben még díszesebb álláshoz, a kalocsai érsekséghez juttatta. Senkit sem lephet meg tehát, hogy olyan főpapok mellett, kiknek csak huszonkét évi püspöki működés után jut eszükbe az Úr oltára, a nem sokára megindult reformáció termékeny talajra talált.

(Szamosujvár)

Dr. Temesváry János

Az erdélyi rendek 1550-iki levele Szulejmán szultánhoz.

Ki ne ismerné történetiróink közül — legalább is híreből — az Országos Levéltárnak azt a száznál több, termetes csomóra terjedő gyűjteményét, melynek „limbus“ a neve? Ez az elnevezés annyira találó

s jellemző, hogy még keresve sem akadhatnánk jobbra: nagyjából kronológiai rendben itt várja a feltámadást, a megváltást a mohácsi vésztől a XVIII. század végéig terjedő rengeteg anyag, mely más, rendszeres gyűjteménybe be nem osztható. Missilis levelek, várkapitányok türelmetlenkedő írásai, melyek a vitézek untilig hallott fizetlenségéről panaszkodnak, az adószedők körmönfont számadásai, kurucz, labancz hadihírek békés egyetértésben férnek meg egymás mellett; régi peres íratok, gazdasági útasítások, ívszámra írott százados kereskedői, meg patikaszámlák, melyek — Isten tudja — tán még máig sincsenek kifizetve, orvosi receptek tarka sorban váltakoznak benne.

Ebből a „vegyes társaságból“ való az alábbi levél, mely úgy hangjánál, mint tartalmánál fogva érdekes példája a diplomáciai csűrészavarásnak.

A levél kelte válságos időre utal: a nyirbátori találkozás eredménye, Martinuztnak I. Ferdinánd pártjára való állása, nyilvánvaló volt. Az Izabella segítségére siető török hadat enyingi Török János Dévánál szétverte, ám Martinuzzi belátva, hogy hiába vár hathatós segítséget Ferdinándtól, kénytelen-kelletlen megbékül Izabellával és egyelőre Szent Mihály-napjáig fegyverszünetet köt. E fegyverszünet idejéből valók e mesteri kézre valló sorok, melyeknek minden hizelkedő, megalázkodó szava a nagy úr haragjának távoltartását célozza. Ime a levél:

Mikor te Felségöd az hatalmas Istennek akaratjából Magyarországot szablyáddal megvette volna, és Magyarországnak egy részét, ki az Tiszán innét vagon, és Erdélyországot János király fiának¹ adta volna, választá te Felségöd Frater Györgyét, ki te Felségödnek híven szolgálna, és ki az János király fiának és nekünk is, ez országbelieknek, te Felségöd után gondot viselne, kinek te Felségöd meghagyta és megparancsolta, hogy minket a mi szabadságunkban békességgel tartana és oltalmazna, ki te Felségödnek mindön levelét nekünk megmutatta, minémő kegyelmességgel te Felségöd mi hozzánk volna, ki mi velünk az te Felségöd életéért és jó szerencséjéért mindenkör Istent imádtuk, ki mivelünk te Felségöd után nem külemb, mind egy atyánk, mind szabadságunkban való megtartásába és oltalmonkba, *mert sok időtől fogva nem emlékezünk róla, hogy közöttünk ilyen nagy békesség volt volna, mint te Felségöd után való gondviselésében.* Kitértünk, hogy te Felségöd most mind mi velünk egyetemben bevádlottak volna [te Felségödnek],² hogy az országot német kezébe akarjuk annyi, mely dolog kényszerített minket, hogy te Felségedet megkeresnők. Azért te Felségöd, felséges, hatalmas császár, mint kegyelmes urunknak, te Felséged ez féle panaszunk ne higgyen, mert *az nagy Isten*

¹ A kiskorú II. János választott király.

² A zárójelbe foglalt részek egykorúlag kitöröltettek.

látja ezt, hogy sem ő, sem mi ebbe bűnések nem vagyunk; [utaidba való jó szerencséjéért] kegyelmes uronknak és hatalmas császárnak az te Felségöd minden utaiba való diadalmaért, hosszú életéért és az nagy Istennek te Felségödhöz való nagy kegyelmességéért, küldje ki te Felségöd egy vagy két jámbor rabját, kiknek lelkük és Istenek vagyon, és kik csak az igazságot szemek előtt viselik, minden személyválogatás nélkül, kik köztünk erről tudakozzanak, és mindenekről tudjanak te Felségödnek igazat mondani, ha peniglen bűnéseknek találatnók, az mi fejönk mindenkor te Felségöd kezében vagyon, büntessön ugy te Felségöd, mint te Felségöd akarja, csak te Felségöd mutassa meg Frater Györgyhez és mi hozzánk is ebbe az ő kegyelmességét, hogy elébb ne büntessen se őtet, se minket, míg az mi ártatlan voltunkat te Felségöd nyilvánban meg nem érti.

Kivülről (latinul): Az ország nevében a török császárhoz, Székely Sebestyén, Andrassy Márton és Morgonday János által, Szászsebesről 1550 augusztus 2-ikán.³

(Budapest)

Dr. Kárfy Ödön

Czerny Antal.

Czerny Antalt 1866 május 2-án nevezték ki az Erdélyi Múzeumi könyvtár könyvkötő mesterének, ez időtől máig majdnem kerek negyvenöt esztendő telt az intézet szolgálatában. A múzeumi könyvtár anyagának igen tekintélyes része az ő kötésében látja s látta elszűnni az éveket, melyek alatt az annak idején ereje és művészete teljességében lévő mester lassankint mind lejjebb és lejjebb szállott az anyagi tehetőség lejtőjén. Meggyöngült szervezete mind jobban és jobban vitte őt sírja felé, de az egykori nemes ambícióknak mindvégig megmaradt lángja, a régi művészmesterember szenvedélye és a régi nagy iskola hagyománya szinte élete utolsó napjáig élt benne és táplálta munkakedvét. Alig néhány hete kezdett el betegeskedni s még betegsége alatt is folytonosan felgyógyulásról s tervezett új munkáiról álmadozott. Hetvenötödik évében halt el városunkban, 1911 márczius 29-én. Czerny a régi nagy könyvkötők folytatója, *Guttman* és *Fodor* méltó utódja volt. Uralkodott a romlandó anyag fölött s művészi köntösben tudta annak életét hosszabbítani. A nagy iskola hagyományai között nőtt és annak egyedüli képviselőjéül, mintegy itt felejtve, a czéhes könyvkötők és mesterek utolsója gyanánt járt közöttünk. Az öreg kor zsörtölődését az is táplálta benne, hogy az újabb nemzedékben nem láthatta a régi művészet folytatását. Czerny művészete itt és az utódok kezében mesterseggé zsugorodott, mivel sem iskoláját nem járták, sem elméleti tanulmányaiban nem követték. A korrallal növekvő elégedetlenséget könnyen meg-

³ Eredeti fogalmazvány, Országos Levéltár Limbus, I. sorozat 1. csomóban.

magyarázhatnánk azzal, hogy sorsa mostohábbra fordult. Családi életében és anyagi helyzetében változás állott elé, mely az egyre erősödő üzleti verseny megállítására sem edzeni, sem alkalmassá tenni nem tudta. Ebben a panaszolkodó, zsörtölődő öreg emberben alig gyaníthatta volna ismeretlen ember a könyvkötés és konzerválás művészetét. De ha látja, hogyan bánik a könyvvel, mennyire szereti pályáját s mily teljességgel érti annak minden csinját-binját, ha hallja, mily szeretettel fejtegeti a könyvkötés művészetének rejtettebb titkait: önkénytelenül is ragaszkodni kezdett hozzá és öreg korának sokféle gyengeségét szívesen megbocsátotta.

Czerny sokoldalú és minden mesterségére tartozó kérdésben otthonos volt. A stílusos kötéstől le az iskolás könyvig, a legkönnyebb kezet kívánó restaurálástól le a közönséges papirosdobozig, a pergamentomtól le a szalmapapirosig, a bükkfatáblától le a borításig, a kéziaranyozástól le a gépi aranyozásig mindent tudott s mindent egyformán kitűnően és szépen csinált. Könyvtárunkban akárhány negyven esztendő óta kiállott kötése van, mely maig meg sem mozdult s a városból számtalan albuma, díszkötése ment ki, melyek mindenike legalább is figyelemre méltó. Régebben elméleti tanulmányokat is folytatott, szakszerű cikkei, tanulmányai és fölszólalásai mindig szívesen látott vendégek voltak az európai szakirodalomban, melyet londoni, párizsi, drezdai, bécsi műhelyekben folytatott peregrinálása alkalmával kezdett művelni. De az elmúlt fényes fiatalság, a gyümölcsosztó férfikor emlékei, a nyomukba járó öregség idején is földerítették az utolsó kolozsvári könyvkötőmester arcát s reszkető öreg kezének utolsó műve is hűen és igazságosan emlékeztet a régi mesterre. Pályáján kezdettől a művészi munka élvezete és gyakorlása kísérték végig a cseh földön ringgott bölcső lakóját a házsongárdi temetőig vivő hosszú élet útján.

(Kolozsvár)

— rd —